

بررسی و تحلیل بازتاب های سیاسی فضایی بازارچه های مرزی (نمونه موردی بازارچه های مرزی استان خراسان جنوبی با تاکید بر بازارچه مرزی ماهیرود)

دکتر سید هادی زرقانی^۱، دکتر هادی اعظمی^۲، اسماعیل علمدار^۳

۱- استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد

۲- استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد

چکیده

در کشور ما مناطق مرزی از مناطق حساس و استراتژیک کشور به شمار می روند. ناتوانی های بالقوه طبیعی و اقتصادی و دوری از مرکز کشور و به تبع آن دوری از کانون های قدرت سیاسی، اقتصادی و تصمیم گیری از ویژگی های اصلی این مناطق است. تاسیس بازارچه مرزی از شناخته شده ترین روش های توسعه اقتصادی نواحی مرزی است که می تواند تحول بنیادی در تولید، اشتغال، تثبیت جمعیت مرزنشین، افزایش درآمد و در نهایت توسعه و امنیت پایدار در منطقه ایجاد کند. استان خراسان جنوبی با حدود ۴۰۰ کیلومتر مرز مشترک با کشور افغانستان از دیرباز به لحاظ قراردادی در مسیر جاده ابریشم در مبادله کالا و تجارت از اهمیت خاص و ویژه ای برخوردار بوده است. یکی از مهمترین مزیت های تجاری این استان نسبت به استان های همجوار ویژگی خاص ژئوپلیتیکی و بیشترین مرز مشترک با افغانستان و نیز وجود چهار بازارچه مرزی فعال و همچنین قرار گرفتن در کریدر شمال-جنوب و شرق به غرب کشور است. در این مقاله با روش توصیفی تحلیلی و تکیه بر منابع کتابخانه ای و میدانی (مصاحبه ها و مشاهدات نگارنده) به بررسی بازتاب های سیاسی فضایی بازارچه های مرزی استان بعد از تاسیس آن پرداخته شده است. نتایج بررسی ها در این مقاله حاکی از آن است که بازارچه مرزی ماهیرود سربیشه نسبت به سه بازارچه مرزی دیگر به عنوان یکی از اهرم های مهم در ایجاد اشتغال و توسعه روابط تجاری با کشورهای هم جوار در سال های گذشته بوده و پیوسته تاثیر قابل توجهی در فعالیت های اقتصادی و ایجاد امنیت منطقه سربیشه و حتی استان داشته است.

واژگان کلیدی: بازارچه مرزی، بازتاب سیاسی و فضایی، خراسان جنوبی، ماهیرود سربیشه

۱- مقدمه:

مرز خط مشخصی است که جدا کننده ی دو واحد سیاسی از یکدیگر بود و این خط به عنوان یک مانع عمل کرده و به صورت یک سطح در فضا و زیر زمین کشیده می شود. هر چند که مرز به تنهایی دارای یک نقش و کارکرد است و آن تحدید حدود منطقه ای است که در داخل آن یک نوع قدرت ملی اعمال می شود؛ ولی به محض آن که یک منطقه مرزی یا خط مرزی بوجود می آید؛ می تواند نه تنها منظره طبیعی را که جزئی از آن به شمار می رود بلکه عمران و سیاست های یک کشور را تحت تاثیر قرار دهد (پرسکات، ۱۳۵۸: ۱۶۱). درباره نقش و کارکرد مرزها نظرات متفاوتی

^۱ نویسنده مسئول: h-zarghani@um.ac.ir

National Congress on South Khorasan, Discipline and Security (SKDS-2013)

وجود دارد، برخی مانند پرسکات معتقد به کارکردهای نظامی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی برای مرزها هستند (همان: ۶۰). برخی دیگر از دانشمندان به نقش مرز به عنوان یک مانع دفاعی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی تاکید دارند (Dwivedi, ۱۹۹۰: ۱۴۱). از زمان های گذشته مرز بیشتر کارکرد دفاعی امنیتی داشته و از آن به عنوان سپر دفاعی یک کشور یاد می کردند اما از دهه های اخیر به علت پیشرفت اقتصاد و توسعه کشور ها و از طرفی رویارویی با مسئله جهانی شدن مرزها دیگر آن کارکرد دفاعی امنیتی مطلق خود را از دست داده و روی به کارکردی نهاده که در جغرافیای سیاسی از آن با نام کارکرد تجاری ارتباطی یاد می شود. این امر باعث شده که دولت ها با افزایش فعالیت های اقتصادی و سرمایه گذاری در مناطق مرزی بر کارکرد ارتباطی مرز تاثیر مثبت داشته باشند (زرقانی، ۱۳۸۶: ۱۹۲). از جمله روش های حضور در تجارت جهانی گسترش مبادلات منطقه ای بین کشور ها می باشد. امروزه به جای اینکه فقط تکامل یک خط مرزی خاص ترسیم شود و خصوصیات کالبدی ایستای آن مورد توصیف قرار گیرد؛ جغرافیدانان سیاسی بیشتر درجه نفوذپذیری تاثیرات مرز بر الگوهای میان کنش فضایی (جریان کالا، افکار، حرکت مردم) و طرز تلقی مرزنشینان تمایل دارد (درایسدل و بلیک، ۱۳۷۴: ۱۱). بنابراین در حال حاضر تمرکز جغرافیدانان سیاسی باید بر مطالعه مرزها به عنوان یک عنصر در چشم انداز اجتماعی اقتصادی مناطق مرزی باشد. مناطق مرزی از نقاط حساس و استراتژیک یک کشور به شمار می آید. این مناطق به عنوان مناطق حاشیه ای و توسعه نیافته شناخته می شوند این حاشیه ای بودن گرچه می تواند معلول شرایط جغرافیایی مناطق مرزی باشد اما خود پدیده مرزی بودن بسیاری از امکانات و قابلیت های آن را مضمحل می سازد. ویژگی هایی چون دوری از مرکز، انزوای جغرافیایی، ناپایداری سکونت، تفاوت های فرهنگی، تهدیدات خارجی، تبادلات مرزی و... اهمیت ویژه ای را در برنامه ریزی های توسعه، امنیت و آمایشی کشور به این مناطق داده است. دوری از مرکز به خصوص در نظام های حکومتی بسیط باعث عقب ماندگی مناطق مرزی از حیث توسعه همه جانبه شده که این مناطق را از نظر شاخص های توسعه در پایین ترین حد قرار داده است. (زرقانی، ۱۳۸۶: ۱۸).

کشورهایی با مساحت وسیع و گسترده مانند ایران (که پس از روسیه بیشترین همسایه را در جهان با ۱۵ کشور به خود اختصاص داده است)، دارای تفاوت ها و عدم تعادل های منطقه ای و فضایی مشهودی بین مناطق مرکزی و مرزی می باشند. این عدم تعادلها، تاثیرات عمده ای در دو جهت به جای گذاشته است؛ یکی حرکت توسعه را به کندی مواجه ساخته و در مرحله بعد نیز به گسترش ناامنی در مناطق مرزی منجر شده و کل نظام توسعه، امنیت و مدیریت این مناطق را تحت تاثیر قرار داده است (همان، ۱۳۸۰: ۲). با وجود مشکلات عدیده ای که در مناطق مرزی از مناظر مختلف به آن اشاره شد. دولت ها را به این فکر واداشت تا به فکر راه حلی برای این معضلات بکنند. یکی از تمهیدات لازم برای پویا کردن اقتصاد نواحی مرزی و ایجاد امنیت، توسعه مبادلات مرزی در قالب های قانون مند و تحمیل شده (بازارچه مرزی) است. این بازارچه ها می تواند محرک خوبی برای افزایش مبادلات رسمی، گسترش همکاری ها، توسعه بازارهای بین منطقه ای، تثبیت قیمت ها، جهت دهی سود های تجاری، افزایش اشتغال و رفاه برای جامعه مرزنشین باشد (کامران و همکاران، ۱۳۸۲: ۹).

در حال حاضر اکثر کشور های در حال توسعه سطح قابل توجهی از نیاز های مردم مرزنشین را از طریق مبادلات مرزی (بازارچه) تامین می کنند. این گونه مبادلات علی رغم محلی بودن و غیر رسمی بودن نقش مهمی در زندگی ساکنان نقاط مرزی دارند (مراتب، ۱۳۸۴: ۲). بازارچه های مرزی به عنوان شکلی از بازارهای بین المللی به دنبال توسعه روابط سیاسی و دیپلماسی شکل می گیرند. استان خراسان جنوبی بعنوان یکی از استان های جدید تاسیس کشور از توانمندی های فراوانی برای توسعه در بخش های مختلف اقتصادی برخوردار است که گمرکات رسمی و پایانه های مرزی در مرز ایران و افغانستان از مهمترین توانمندی ها بوده که وجود این گمرکات مرزی نقش مهمی در تبادل کالا

و صادرات محصولات کارخانجات و واحدهای تولیدی مستقر در ارتباط به نقاط مختلف به افغانستان و از آنجا به شرق خاورمیانه ایفا خواهد کرد.

چهار بازارچه مرزی فعال به نام های گلورده (میل ۷۳)، ماهیرو (میل ۷۸)، یزدان و دوکوهانه که در فواصل مناسبی از یکدیگر در کنار مرز ایران و افغانستان قرار گرفته اند؛ در راستای همین توانمندی های اقتصادی استان است. بازارچه مرزی ماهیرو در بین سه بازارچه مرزی دیگر خراسان جنوبی از موقعیت ویژه ای که همانا مجاورت این بازارچه با پایانه مرزی ماهیرو می باشد برخوردار است. از نکات مهم این بازارچه ها صادرات قابل توجه آن است. که سالیانه میلیون ها دلار درآمد ارزی را برای کشور به ارمغان می آورد. و این امر باعث ایجاد اشتغال و گسترش امنیت در منطقه شده است. البته نداشتن واردات و اینکه تعداد پیله وران ایرانی نسبت به پیله وران افغانی بسیار کم است مشکلات جدیدی است که باید در جهت حل این مشکلات اقدامات لازم صورت گیرد.

این تحقیق به دنبال بررسی و تحلیل بازتاب های سیاسی فضایی بازارچه های مرزی استان بخصوص بازارچه مرزی ماهیرو در منطقه است.

۲- مبانی نظری:

۲-۱- مرز:

مرزهای سیاسی مهم ترین عامل تشخیص و جدایی یک واحد سیاسی از واحدهای دیگر است و خطوط مرزی خطوط اعتباری و قراردادی هستند که به منظور تحدید حدود واحد سیاسی بر روی زمین مشخص می شود (میرحیدر، ۱۳۸۱: ۱۶۱). انسان برای مشخص ساختن پیرامون جولانگاه خود، آن گونه که با گستره جولانگاه همسایه تداخل نیابد، ناچار به تعیین خطوطی قراردادی در بخش پیرامون محیط زیست یا قلمرو خود است. گونه گسترش یافته این مفهوم، خط پیرامونی است که بخش پایانی جولانگاه یک ملت را مشخص می سازد و جنبه های سیاسی پیدا کرده و مرز خوانده می شود (مجتهد زاده، ۱۳۷۹: ۳۱). مرز مفهومی از بیرون به درون است و خط مشخصی است که جدایی را نشان می دهد (Taylor, ۲۰۰۰: ۱۴).

۲-۲- کارکرد های مرز:

در مورد عملکرد و نقش مرزها، صاحب نظران، نظریات مختلفی را ارائه کرده اند. به طور کلی اگر به مرزها به عنوان یک مانع نگریسته شود، حداقل چهار کارکرد را می توان برای آنها مشخص کرد (زرقانی، ۱۳۸۶: ۱۰۲).

۲-۲-۱- نقش مرز به عنوان یک مانع دفاعی:

دفاع از قدیمی ترین کارکردهای مرز و سرحدات محسوب می شود. کارکرد دفاعی مرز تداعی کننده مفهوم مرزهای طبیعی است.

۲-۲-۲- نقش مرز به عنوان یک مانع سیاسی

هر کشور، به منظور حفظ موجودیت سیاسی خود، سعی می کند خودش را از نفوذ و سلطه سیاسی دیگران دور بدارد؛ چرا که امنیت و منافع سیاسی کشور مورد تهدید قرار می گیرد. مرزهای بین المللی که به صورت یک مانع سیاسی عمل می کنند، کشور را برای رسیدن به این اهداف یاری می کند.

۲-۲-۳- نقش مرز به عنوان یک مانع اجتماعی

همه مرزها، نواحی با جمعیت متحد را در میان می گیرند از آنجا که همه کشورها آرزو دارند تا صفات اجتماعی مشخصشان را حفظ کنند، کارکرد مرز به عنوان یک حلقه رابط مورد اقبال کشورها نیست. مرز به عنوان یک مانع در

همایش ملی خراسان جنوبی، نظم و امنیت

ادبیات ۱۳۹۲ - انتشارات پید حید

National Congress on South Khorasan, Discipline and Security (SKDS-2013)

مقابل تعاملات اجتماعی بین کشورهای مجاور نقش خود را به خوبی ایفا می‌کند. در زمینه هویت ملی و اجتماعی، مرز مانع محسوب می‌شود و باعث می‌شود تعاملات بین کشورهای مختلف قطع یا کاهش یابد.

۲-۲-۴- نقش مرز به عنوان یک مانع اقتصادی

مرزهای بین‌المللی از نظر اقتصادی مهم هستند؛ زیرا به عنوان موانع اقتصادی عمل کرده ضمن جلوگیری از مداخله برنامه‌های اقتصادی کشورهای همسایه امکان نظارت و کنترل دولت‌ها را بر صادرات و واردات کالاها از مرزهایش فراهم می‌کنند در بعضی از کشورها دولت‌ها برای پیروزی در رقابت با کالاهای تولیدی سایر کشورها، برای ورود کالاهای خارجی عوارض گمرکی وضع می‌کنند. در مقابل در بعضی کشورها با حذف موانع گمرکی و مسافری که در نتیجه عقد قراردادهای سیاسی و اقتصادی حاصل شده‌است، نقش خطوط مرزی به عنوان یک مانع بازرگانی کم‌اهمیت شده، و رفت و آمد میان این کشورها نیز آسان‌تر از گذشته صورت می‌گیرد؛ برای مثال می‌توان از کشورهای عضو اتحادیه اروپا نام برد (زرقانی، ۱۳۸۷: ۸۳).

۲-۳- ارتباطات مرزی:

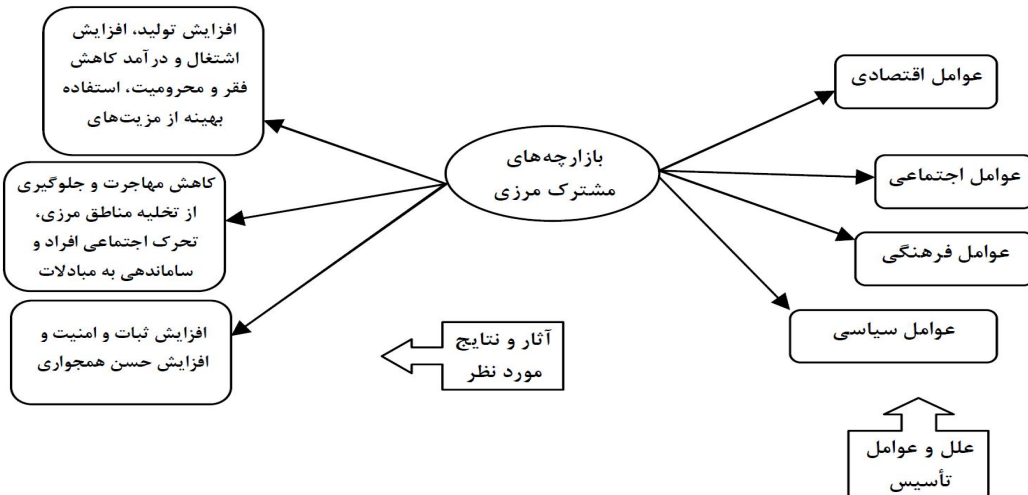
در زندگی ملل، مرزها را نباید مانع واردات و مناسبات انسانی دانست، چون مرزها در عین حال که قلمرو حاکمیت‌های مختلف را از یکدیگر متمایز می‌سازند غالباً روابط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی حسنه‌ای را بین دولت‌های هم‌جوار پدید می‌آورند، همان‌طور که در زندگی عادی خانواده‌ها، دیوار مشترک همسایگان مانع رفت و آمد و معاشرت نیست بلکه عامل دوستی و همکاری است، مرز دولت‌های همسایه نیز یک عامل جغرافیایی ارزشمند است که در تحکیم روابط طرفین، نقش بزرگی بازی می‌کند (معمدنژاد، ۱۳۴۸: ۸۷).

۲-۴- بازارچه مرزی:

بازارچه مرزی محوطه‌ای است محصور واقع در نقاط صفر مرزی و در جوار گمرکات، مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا، یا مکانهایی که طبق تفاهم‌نامه‌های منعقد شده بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای هم‌جوار تعیین می‌شود. که اهالی دو طرف مرز می‌توانند تولیدات و محصولات محلی خود را با رعایت مقررات صادرات و واردات جهت داد و ستد در این بازارچه‌ها عرضه نمایند (وزارت امور اقتصادی و دارایی، ۱۳۷۱: ۱). بازارچه‌های مرزی بخشی از بازرگانی خارجی کشور می‌باشد که برای مبادلات مرزی مردم منطقه مرزنشین در نظر گرفته شده است. با در نظر گرفتن قوانین و مقررات مربوط به صادرات و واردات کشور، برای فعالیت تجاری این گروه تسهیلات ویژه‌ای در نظر گرفته شده است. از جمله اهداف بازارچه‌های مرزی، امکان برقراری ارتباط سالم و مستمر تجاری با کشورهای همسایه، ایجاد رونق اقتصادی، بالا بردن ضریب امنیتی مرزهای کشور، شکوفایی استعداد محلی و ایجاد مشاغل مولد می‌باشد. به فعلیت درآمدن این شاخص‌ها ضمن جلوگیری از مهاجرت ساکنان مناطق مرزی و افزایش رفاه مرزها و توسعه مناسبات سیاسی و تجاری با کشورهای همسایه، جلوی رشد قاچاق را هم می‌گیرد (زرقانی و همکاران، ۱۳۷۱: ۵۸).

نمودار ۱: کارکردهای مورد نظر از تشکیل بازارچه ها

منبع: پیر بوداقتی، ۱۳۷۹: ۳۳

۳- محیط شناسی تحقیق:

استان خراسان جنوبی با وسعت حدود ۹۶۱۴۱ کیلومتر مربع معادل ۵.۸۶ درصد مساحت کشور را به خود اختصاص داده است. (برزگران و دیگران، ۱۳۹۰: ۲). این استان از شرق، با کشور افغانستان، از شمال به استان خراسان رضوی، از غرب به استانهای یزد و کرمان و از جنوب با استان سیستان و بلوچستان همسایه است. براساس آخرین تقسیمات کشوری، خراسان جنوبی دارای ۶ شهرستان بیرجند، قائنات، درمیان، سرایان، سربیشه و نهبندان با مرکزیت بیرجند، ۱۷ شهر، ۱۶ بخش، ۴۲ دهستان، ۲۰۶۱ آبادی دارای سکنه و ۵۰۴۱ آبادی خالی از سکنه می باشد.

نقشه ۱: تقسیمات سیاسی استان خراسان جنوبی

اقلیم استان از نوع خشک و بیابانی است، اما با توجه به موقعیت قرارگیری مناطق پست یا مرتفع، به دو دسته تقسیم میشود: اقلیم خشک و گرم؛ شامل دشتهای و مناطق هموار مرکز، غرب و جنوب استان و اقلیم خشک و ملایم که در بخشهای مرتفع شمالی، شمال غربی استان و اطراف بیرجند مشاهده می شود. متوسط بارندگی سالیانه استان به ۱۵۰ میلیمتر می رسد. حداکثر دمای سالانه ۴۴ و پایین ترین دمای ثبت شده ۲۱/۵- درجه سانتی گراد گزارش شده است. استان از نظر ناهمواریها تقریباً به دو قسمت «کوهستانی و مرتفع» و «پست و هموار» تقسیم می شود. قسمتهای کوهستانی بیشتر در شمال و شمال غرب استان و قسمتهای پست و هموار در دشتهای مرکز و جنوب استان واقع شده اند. مناطق پست و هموار استان شامل زمینها و دشتهای همواری هستند که در قسمتهای مرکزی، غربی و جنوب غربی استان قرار گرفته اند. از نظر کشاورزی، دامپروری و احداث راههای ارتباطی از اهمیت خاصی برخوردارند. دشتهای جنوب و جنوب غربی استان حاوی نمکزارها و نقاط پست و کم ارتفاعی هستند که گاه از هر نوع پوشش گیاهی عاری هستند و بدلیل مجاورت با حاشیه شمال کویر لوت، آب و هوایی خشک و خشن دارند و در معرض حمله شنهای روان قرار دارند. به علت کمی نزولات جوی، فصلهای پر باران منتهی به ماههای پایانی زمستان و اوایل بهار هستند. قرارگیری استان در ناحیه آب و هوایی بیابانی (گرم و خشک) شرق ایران سبب شده تا اکثر جریانات رودخانه ای، موقت و فصلی بوده و رودخانه دائمی در استان وجود نداشته باشد. تندابها و سیلابها در بسیاری از موارد بدلیل فقر پوشش گیاهی، سبب خرابی می شوند.

بخشهای وسیعی از مرکز، غرب، شرق و جنوب استان با محدودیت منابع آب مواجه می باشند و منابع محدوده آب زیر زمینی تنها امکانات تامین آب محسوب می شوند. بیش از ۶۰ درصد از اراضی زیر کشت استان را اراضی آبی تشکیل می دهد .

عمده ترین محصولات زراعی استان عبارتند از گندم، جو، پنبه، چغندر قند، محصولات جالیزی و نباتات علوفه ای. لازم به ذکر است استان خراسان جنوبی در تولید محصول چغندر قند، مقام هشتم کشوری را دارا می باشد وجود واحد های

National Congress on South Khorasan, Discipline and Security (SKDS-2013)

دامی صنعتی و بومی متعدد و استخرهای سرد آبی و گرم آبی پرورش ماهی، این استان را در تولید گوشت سفید و قرمز به خودکفایی رسانده تا جایی که در صادرات گوشت سفید رشد چشمگیری مشاهده می شود. این استان از توانمندی های فراوانی برای توسعه در بخش های مختلف اقتصادی برخوردار است. قرار گرفتن استان در مرکز ثقل محور ترانزیتی چابهار- زاهدان- بیرجند - سرخس (خط ارتباطی بندری مهم چابهار در جنوب شرقی ایران و سرخس در همسایگی تعدادی از کشورهای آسیای مرکزی) و هم چنین قرارگرفتن در مسیر ترانزیتی بندرعباس - افغانستان از جمله این قابلیت ها است. قرار گرفتن شهرهای مهم استان در این مسیر و امکان خروج کالاهای وارده از طریق بندر چابهار از خروجی های مرزی استان، آن را به صورت یک بندر تجاری خشک در خواهد آورد و در صورت اختصاص دادن اعتبارات ویژه از سوی دولت برای توسعه هرچه بیشتر شهرهای مستقر در این محور ترانزیتی، به سرعت زیرساختهای لازم نیز در آن فراهم خواهد شد.

همسایگی با افغانستان از فرصت های طلایی این استان است و افغانستان کشوری در حال بازسازی و رو به رشد است و بازار مصرف بسیاری از محصولات و فرآورده ها را در حال حاضر و آینده به خود اختصاص می دهد. سرمایه گذاران می توانند از فراهم بودن بازار مصرف تولیدات یا فروش خدمات و دانش فنی خود در این بازار بزرگ و کشورهای همجوار اطمینان صد درصدی کسب کنند. همچنین گمرک رسمی و پایانه های مرزی در مرز ایران و افغانستان از مهمترین توانمندی ها بوده که وجود این گمرک مرزی نقش مهمی در تبادل کالا و صادرات محصولات کارخانجات و واحدهای تولیدی مستقر در ارتباط در نقاط مختلف به افغانستان و از آنجا به شرق خاورمیانه ایفا خواهد کرد.

۴- پیشینه پژوهش:

اگر چه تاکنون در مورد مناطق مرزی و بازارچه های مرزی از مناظر و دیدگاه های مختلف تحقیقات و پژوهش های زیادی صورت گرفته است اما بازتاب های سیاسی و فضایی این مکان ها خیلی کم از سوی پژوهشگران مورد توجه قرار گرفته است. از جمله کار هایی که در این زمینه صورت گرفته است عبارت اند از:

۱- پایان نامه ای با عنوان «بازتاب فضایی تحول کارکرد مرز نمونه موردی: مرز جلفا» توسط حسن رحیمی و به راهنمایی حافظنیا در سال ۱۳۸۱ در دانشگاه تربیت مدرس تهران انجام گرفته است. رحیمی به این نتایج رسیده است که بازگشایی مرز جلفا باعث توسعه کالبدی شهر جلفا، توسعه شبکه ارتباطی و حمل و نقل، تغییر ساختار سیاسی فضا، توسعه ساختارهای اقتصادی، رویکرد فرهنگی مردم به آنسوی مرز و تحول در کارکرد امنیتی نیروهای انتظامی و مرزبانی شهرستان جلفا گردیده است و از طرف دیگر بازگشایی مرز تأثیر چندانی در خدمات رسانی به روستاها و افزایش مهاجرپذیری شهر جلفا نداشته است.

۲- پایان نامه ای با عنوان «تحلیل بازتاب های سیاسی و فضایی بازارچه های مرزی» نمونه موردی بازارچه مرزی باشماق مریوان توسط صباح مهدیزاد تحت راهنمایی دکتر سید هادی زرقانی در سال ۱۳۸۹ در دانشگاه فردوسی مشهد صورت گرفته است.

در این پایان نامه ضمن تحلیل بازتابهای سیاسی- فضایی بازارچه های مرزی، بازارچه مرزی باشماق مریوان در استان کردستان به عنوان نمونه انتخاب گردید. نتایج به دست آمده حاکی از این واقعیت بود که بازارچه مرزی باشماق توانسته است اثرات اقتصادی - سیاسی مثبتی مانند ایجاد و گسترش زیر ساختها، افزایش همکاریهای منطقه ای استانهای کردنشین و افزایش اشتغال و کاهش قاچاق را در مناطق مرزنشین بر جای بگذارد.

National Congress on South Khorasan, Discipline and Security (SKDS-2013)

۳- مقاله‌ای با عنوان «تبیین نقش بازارچه های مرزی در امنیت و توسعه پایدار نواحی پیرامون: مطالعه موردی: بازارچه های مرزی استان خراسان جنوبی» توسط مصطفی قادری حاجت و همکارانش در سال ۱۳۸۹ در شماره سوم فصلنامه ژئوپلیتیک چاپ شده است. آنان در این پژوهش به روش میدانی و کتابخانه ای سعی در بررسی و تبیین نقش بازارچه های مرزی در امنیت و توسعه پایدار نواحی پیرامون خود بویژه در استان خراسان جنوبی را دارند. یافته های این تحقیق بیانگر این مطلب است که بازارچه های مرزی مورد نظر تا حدود زیادی توانسته اند در توسعه نواحی پیرامون خود تاثیر مثبت بگذارند که این امر بستر لازم را برای افزایش امنیت در ابعاد مختلف فراهم آورده است.

۵- روش تحقیق:

روش تحقیق در این پژوهش روش توصیفی - تحلیلی است که بر مبنای اطلاعات بدست آمده از شیوه ی کتابخانه‌ای (شامل: کتب، مقالات، نشریات، اینترنت و پایان‌نامه‌ها) و مراجعه مستقیم نگارنده به بازارچه های مرزی از جمله بازارچه مرزی ماهیرود انجام گرفته است. همچنین بازتاب های سیاسی فضایی بازارچه های مرزی از طریق مصاحبه با مسئولان و ساکنان بازارچه ها و نیز مشاهدات میدانی، مورد بررسی قرار گرفته است.

۶- یافته های تحقیق:

مبادلات مرزی و روش ها و راهکار های مختلف آن مانند تاسیس بازارچه های مرزی، از جمله مباحث مرتبط با مرزهای بین المللی محسوب می شود که در سالهای اخیر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. کشورهای هم جوار در گذشته‌های نه چندان دور به علت عدم دسترسی به جاده و وسایل حمل و نقل و دوری از بازارها و مراکز تجاری داخلی، بیشتر مایحتاج خویش را به صورت پایاپای با اهالی مرزنشین مناطق مبادله می‌کردند (عبدی، ۱۳۸۸: ۱۳). از طرفی تجربیات کشورهای توسعه یافته در سه دهه اخیر نشان می دهد که توسعه مبادلات مرزی در قالب های مقررات و قوانین حقوقی می تواند محرک خوبی برای افزایش مبادلات کالا بصورت رسمی، گسترش همکاریهای همه جانبه، کاهش قیمت کالاها، ایجاد درآمد، اشتغال و امنیت برای مرزنشینان گردد (محمودی، ۱۳۸۴: ۱۰۷ و ۱۰۸). به عقیده صاحب نظران، فعالیت های اقتصادی مناطق مرزی می تواند نقشی اساسی در ترقی و توسعه اقتصادی نواحی مرزی، بهبود استانداردهای زندگی مردم، کاهش فقر، توزیع مناسب درآمد، ایجاد رابطه دوستی و تسریع همکاری های بیشتر بین نواحی مرزی داشته باشد (Chandoev wit, 2004: 145). بر این اساس، بسیاری از کشورهای جهان ایجاد بازارچه‌های مشترک مرزی را به عنوان یکی از مکانیسم ها و راهبردهای اصلی ایجاد توسعه، رفاه و امنیت در مناطق مرزی تلقی می کنند.

۶-۱- بازارچه های مشترک مرزی در ایران:

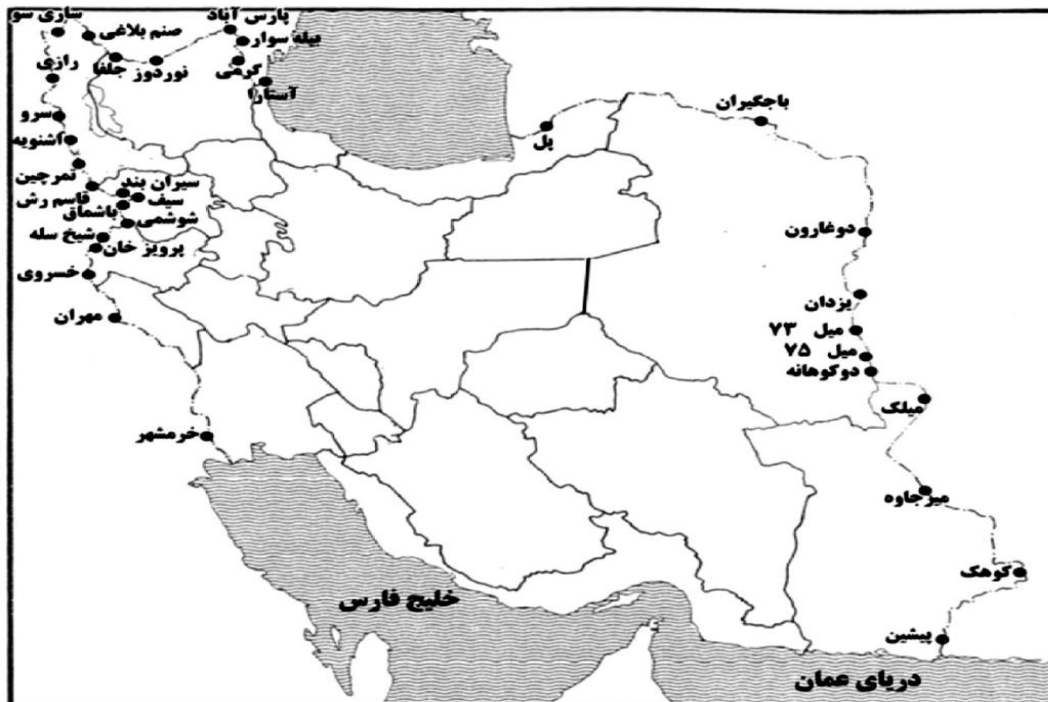
بازارچه مرزی به عنوان نهاد نوینی که توانایی حل بسیاری از مشکلات مناطق مرزی را دارا می‌باشد از اواسط دهه ۱۳۶۰ شمسی ذهن بسیاری سیاست‌گذاران و مسئولان محلی را به خود مشغول نمود. اولین بازارچه مرزی با اهداف چند گانه همچون اهداف امنیتی، سیاسی، اجتماعی و در نیمه دوم دهه ۱۳۶۰ و به دنبال امضا پروتکلی با مقامات کشور ترکیه در محل بازار ساری سو-بازرگان در سال ۱۳۶۷ تأسیس شد.

National Congress on South Khorasan, Discipline and Security (SKDS-2013)

روند قانونی نمودن بازارچه‌های مرزی با تصویب آیین‌نامه تشکیل بازارچه‌های مرزی در تاریخ ۱۳۷۱/۵/۱۱ توسط هیأت وزیران آغاز شد و با تصویب ماده ۲۲ آیین‌نامه اجرایی قانونی مقررات صادرات و واردات مصوب سال ۱۳۷۷ و نهایتاً مصوبه مهم مورخ ۱۳۷۴/۱۰/۱۲ هیأت وزیران ادامه یافت. بر پایه مصوب هیأت وزیران، در سال ۱۳۸۳، تعداد بازارچه های مرزی ۵۰ بازارچه بوده است و در سال ۱۳۸۹ به ۵۲ بازارچه ارتقاء یافته است (وزارت امور اقتصادی و دارایی، ۱۳۸۳: ۵). پراکندگی جغرافیایی بازارچه‌ها در نقشه زیر مشخص است:

نقشه ۲: پراکندگی جغرافیایی بازارچه های مرزی در ایران

منبع: زرقانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۵

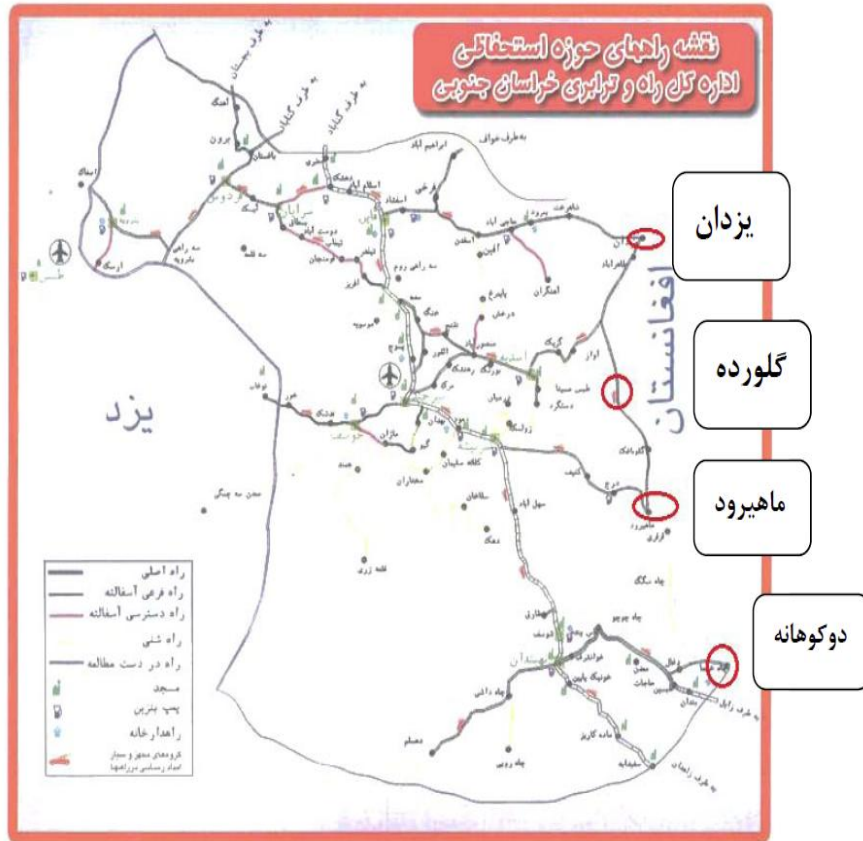
۶-۲- بررسی فعالیت ها بازارچه های مرزی استان خراسان جنوبی:

موقعیت و تاریخچه بازارچه های مرزی استان خراسان جنوبی و امکانات موجود هر یک از بازارچه های مرزی استان خراسان جنوبی به شرح ذیل می باشند:

- ۱- بازارچه مرزی یزدان شهرستان قاینات.
- ۲- بازارچه مرزی ۷۳ میل شهرستان درمیان.
- ۳- بازارچه مرزی ۷۸ میل شهرستان سریشه.
- ۴- بازارچه مرزی دوکوهانه شهرستان نهبندان

نقشه ۳: بازارچه های مرزی استان خراسان جنوبی

۶-۲-۱- بازارچه مرزی یزدان شهرستان قاینات:

فعالیت های تجاری و مبادلات کالا از دوران قاجاریه در یزدان دارای سابقه است که در اوایل دوران پهلوی تعطیل و اکنون آثار گمرک یزدان موجود است. بازارچه مرزی یزدان در فاصله ۱۶۴ کیلومتری شهرستان قاینات و در راستای شهرهای ادرسکن و شیندند از استان هرات افغانستان قرار دارد. فاصله یزدان تا شیندند ۸۰ کیلومتر، تا ادرسکن ۱۲۰ کیلومتر و تا هرات ۱۸۰ کیلومتر می باشد. ضمناً جاده ارتباطی یزدان، قائن آسفالت می باشد (سایت بازارچه مرزی استان خراسان جنوبی).

بازارچه مرزی یزدان در فاصله ۸۰ کیلومتری بخش زیر کوه قائن و در ۱۶۴ کیلومتری شهرستان و در ۲۷۰ کیلومتری مرکز استان قرار دارد و فعالیت خود را از سال ۷۲ شروع نموده است. هم اکنون تعداد ۳۵۰ تا ۴۰۰ نفر روزانه بطور مستقیم در بازارچه فعالیت می نمایند که فعالیت و اشتغال آنان در بازارچه های مرزی باعث ایجاد امنیت و همچنین امرار معاش آنان گردیده است که این موضوع در کاهش قاچاق مواد مخدر، شرارت، گروگان گیری و ... نقش بسزایی داشته است. از منظر بازتاب های فضایی، تاسیس این بازارچه تغییرات فضایی و کالبدی به شرح ذیل ایجاد کرده است:

- ۱- ساختمان اداری مناسب ۲ - ۴۰ غرفه تجاری ۳- مهمانسرای مناسب ۴- باسکول ۶۰ تنی دیجیتال ۵- ۴ عدد انبار ۵۰۰ تنی ۶- جایگاه سوخت - سردخانه ۸- نانوآبی ۹- جاده دسترسی آسفالتی ۱۰- آب و برق و تلفن ثابت و همراه

۱۱- مسجد ۱۲- سایر ادارات از قبیل گمرک، نیروی انتظامی، بازرگانی، بجه بانک ملی، بانک صادرات حضور دارند.

National Congress on South Khorasan, Discipline and Security (SKDS-2013)

طبق آخرین آمار در این بازارچه تعداد ۲۴۸ نفر به صورت مستقیم مشغول به کار می باشند. عملکرد صادراتی این بازارچه همه ساله سیر صعودی داشته و همیشه به عنوان یکی از بازارچه های مهم سطح کشور مطرح بوده است. بر طبق آمار منتشر شده از سوی روابط عمومی گمرک جمهوری اسلامی ایران بازارچه تمرچین پیران شهر با اختصاص ۳۳ میلیون دلار در پنج ماه نخست سال جاری رتبه اول بازارچه مرزی را به خود اختصاص داده و بازارچه یزدان با ۱۴ میلیون ۱۰۰ هزار دلار رتبه دوم و بازارچه ماهیروود با ۱۲ میلیون و ۹۰۰ هزار دلار رتبه سوم در بین بازارچه های مرزی کشور به خود اختصاص داده است.

۲-۲-۶- بازارچه مرزی میل ۷۳ گلورده شهرستان درمیان:

بازارچه مرزی میل ۷۳ در فاصله ۷۵ کیلومتری شهرستان درمیان و در فاصله ۱۸۵ کیلومتری مرکز استان قرار دارد و فعالیت خود را از ابتدای سال ۷۲ شروع نموده است. این بازارچه در مجاورت پاسگاه مرزی میل ۷۳ روبروی روستای کاریزک افغانستان واقع گردیده است و همچنین با شهرستانهای انار دره، شنیدند و فراه افغانستان هم مرز می باشد. هم اکنون تعداد ۴۰۰ - ۳۵۰ نفر روزانه بطور مستقیم در بازارچه فعالیت می نمایند. تاسیس این بازارچه این تغییرات فضایی - کالبدی را به دنبال داشته است.

۱- ساختمان اداری مناسب ۲- هشت باب انبار ۵۰۰ تنی ۳- سردخانه مواد غذایی ۴- جایگاه عرضه سوخت ۵- ۴۰ باب غرفه تجاری ۶- مسجد ۷- باسکول ۶۰ تنی ۸- آب و برق ۱۰- برخورداری از امکانات استفاده از تلفن همراه ۱۱- دفتر مخابراتی و خط مستقل تلفن جهت غرفه های تجاری ۱۲- باجه بانک ملی و صادرات ۱۳- ساختمان بازیابی خروجی ۱۴- تأسیسات پرتابل گازی ۱۵- مهمانسرا ۱۶- زیرسازی و آسفالت جاده آنتنی و قسمتی از بازارچه تا نقطه صفر مرزی (فاصله بازارچه تا نقطه صفر ۲۵۰ متر می باشد) ۱۷- سایر ادارات از قبیل گمرک، نیروی انتظامی، بازرگانی، استاندارد در بازارچه حضور دارند.

۳-۲-۶- بازارچه مرزی دوکوهانه شهرستان نهبندان:

بازارچه مرزی دوکوهانه در فاصله ۵۵ کیلومتری مرکز دهستان بندانو در فاصله ۱۱۰ کیلومتری شهرستان نهبندان و در فاصله ۳۲۰ کیلومتری مرکز استان و در فاصله ۱۳۰ کیلومتری مرکز استان فراه و در فاصله ۳۰۰ کیلومتری کابل واقع گردیده است. بازارچه روزانه تعداد ۱۰۰ الی ۱۵۰ نفر کارگر را جذب و مشغول جابجائی کالا و بارگیری می باشند تاسیس این بازارچه این تغییرات فضایی - کالبدی را به دنبال داشته است:

۱- ساختمان اداری ۲- ۳ باب انبار ۵۰۰ تنی ۳- آب لوله کشی ۴- اتصال برق بازارچه به شبکه برق سراسری ۵- مسجد ۶- ۲۰ باب غرفه تجاری ۷- جایگاه غرفه فرآورده های نفتی ۸- باسکول ۶۰ تنی دیجیتال ۹- سرویس بهداشتی ۱۰- سایر ادارات از قبیل گمرک- استاندارد- بازرگانی - نیروی انتظامی مستقر می باشد. ۱۱- شبکه برق داخلی بازارچه ۱۲- شبکه مخابراتی بازارچه ۱۳- فضای سبز

۴-۲-۶- بازارچه مرزی ماهیروود (میل ۷۸) شهرستان سربیشه:

بازارچه ماهیروود در فاصله ۱۴۰ کیلومتری شهرستان سربیشه و در فاصله ۲۰۰ کیلومتری مرکز استان واقع گردیده است. فعالیت بازارچه رسماً از مورخ ۸۲/۴/۱ شروع گردیده و از نظر موقعیت جغرافیائی در فاصله ۱۵۰ کیلومتری مرکز استان فراه افغانستان قرار دارد و شهرهای مجاور عبارتند از شهرستان قلعه کاه ، کین ، جوین، انار دره و خاک سفید شایان ذکر است با توجه به هماهنگی با هنگ مرزی فعلاً حمل و نقل کالا از طریق جاده مرزی انجام می پذیرد. فرماندار سربیشه در مصاحبه با نگارنده با اشاره به اینکه پروژه بازارچه مرزی ماهیروود از مهمترین پروژه های اقتصادی منطقه است، گفت: «بادهای ۱۲۰ روزه، مانع پیشرفت بازارچه مرزی ماهی رود است. واز طرفی تعداد پیله وران افغانی نسبت به ایرانی بسیار زیادتر است که خود یکی از مشکلات می باشد که مردم منطقه کمتر در این بازارچه فعالیت

National Congress on South Khorasan, Discipline and Security (SKDS-2013)

می کنند. «مسائل و معضلاتی که مسئولان بازارچه به آن اذعان داشتند بیشتر در مورد: مشکل محوطه نامطلوب، کمبود امکانات رفاهی، نبود کارگر متخصص بومی، افزایش بیش از حد کامیونهای سوخت و اوضاع جوی نامناسب را از مشکلات در حال حاضر پایانه مرزی است.

به لحاظ قرار گرفتن این بازارچه در جوار پایانه مرزی ماهیرود و مورد قبول بودن این مرز از سوی دولت و کشور افغانستان، از قدرت مانور بالایی در امر صادرات کالا برخوردار بوده و این در حالی است، که با وجود ۶۰ کیلومتر جاده آسفالت شده تا فراه نیم دیگر آن باقی مانده است که با اتمام جاده ماهیرود به فراه افغانستان و همچنین تکمیل زیر ساختهای بازارچه مرزی، فعالیت این بازارچه چند برابر خواهد شد (مصاحبه با فرمانده مرزبانی استان خراسان جنوبی، ۱۳۹۱). به گفته مسئول بازارچه مرزی ماهیرود در ۶ ماهه اول امسال بیش از ۱۳۰ میلیون دلار از بازارچه مرزی صادرات صورت گرفته است. همچنین این مقدار نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۲۰ درصد افزایش داشته و به لحاظ وزنی مجموعاً ۱۴۰ تن از این بازارچه صادر شده که نسبت به سال گذشته ۶ درصد افزایش داشته است.

در این بازارچه در سال ۸۹ تعداد ۱۰ نفر غرفه دار و در سال ۹۰ تعداد ۱۳ نفر غرفه دار و امسال ۳۳ نفر غرفه دار کار صادرات را انجام می دهند. این افزایش به دلیل سیاستهای تشویقی است که از طرف سازمان بازارچه ها اعمال شده است.

به گفته آقای الهی در این بازارچه مستقیماً تعداد ۱۰۰۰ نفر روزانه به طور مستقیم مشغول به کار هستند و عمده کالاهای صادراتی از این بازارچه شامل مواد غذایی شامل: رب، کیک، بیسکویت، تن ماهی، لواشک، تخمه و فرش، موکت، مصالح ساختمانی، سیمان، گچ، کاشی و ایزوگام می باشد. این بازارچه با ۳ انبار ۵۰۰ تنی، آتشنشانی، جرثقیل، ۲۶ عدد کانکس اداری، غرفه داری و سرویس بهداشتی پاسخگوی نیاز تجار نیست، و تلاش می شود با حمایت بخش خصوصی در زمینه های مختلف شامل احداث انبار، رستوران، نانوائی و مهمانسرا در آینده برای این بازارچه رونق و اشتغال زائی جالب توجهی ایجاد شود. استقرار گمرک افغانستان در همجواری این بازارچه آینده بسپار روشنی را نوید می دهد (مصاحبه با آقای الهی: مسئول بازارچه مرزی ماهیرود آبان، ۹۱).

بازتاب های سیاسی فضایی احداث بازارچه مرزی ماهیرود (میل ۷۸)

۱- ۳ باب انبار ۵۰۰ تنی جهت کالاهای صادراتی و وارداتی .

۲- آتش نشانی جهت اطفای حریق .

۳- ۸ عدد کانکس تک واحدی .

۴- ۳ عدد کانکس سه واحدی .

۵- باسکول دیجیتالی ۶۰ تنی .

۶- ساختمان درب ورود و خروج .

۷- برقراری امکانات استفاده از خدمات تلفن ثابت و همراه .

۸- آب آشامیدنی .

۹- امکانات استفاده از برق .

۱۰- کافه رستوران .

همایش ملی خراسان جنوبی، نظم و امنیت

از دیماه ۱۳۹۲ - انتشارگاه پدید

National Congress on South Khorasan, Discipline and Security (SKDS-2013)

جدول ۱: آمار صادرات و واردات از بازارچه مرزی ماهیرود در سال ۸۹-۹۰

جدول آمار صادرات و واردات از بازارچه مرزی ماهیرود در سال ۸۹-۹۰				
عملکرد سال	صادرات (دلار)	ماده ۲۱۰ (دلار)	مجموع صادرات و ماده ۲۱۰ (دلار)	واردات (دلار)
۱۳۸۹	۷۷۴۹۵۰۰۰	۵۹۵۳۶۹۴۱	۱۳۷۰۳۱۹۴۱	۱۷۷۳۲۴
۱۳۹۰	۷۰۹۹۲۴۳۴	۱۹۱۷۱۴۸۱۳	۲۶۲۷۰۷۲۴۷	۱۰۱۷۵۰

منبع: سازمان بازارچه های مرزی استان خراسان جنوبی ۱۳۹۱

۷- تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری:

با بررسی امکانات و وضعیت این چهار بازارچه مرزی می توانیم بگوییم در بین این بازارچه ها، یزدان قاین و ماهیرود سربیشه از وضعیت بهتر و صادرات بیشتری برخوردارند که آمارها بیانگر تصدیق این ادعا می باشند.

جدول ۲: آمار صادرات و واردات از بازارچه مرزی ماهیرود در سال ۸۹-۹۰

ردیف	نام بازارچه	صادرات دلار		واردات (دلار)	
		سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱
۱	یزدان	۷۹۹۷۹۵	۳۱۶۰۱۶۱	۱۶۷۶۷۹	۵۱۷۰۷
۲	میل	۵۶۸۵۰۶۷	۵۴۷۵۰۰۳	۱۰۷۱۰۰	۳۶۵۶۴
۳	ماهیرود	۱۹۸۷۳۹۷۹	۲۲۷۴۴۵۱۰	۱۰۱۷۵۰	۱۶۰۲۷
۴	دوکوهانه	۸۵۵۰	۶۴۲۵۴	۰	۳۳۵۱۲
	جمع کل	۲۶۳۶۷۳۹۱	۳۱۴۴۳۹۲۸	۳۷۶۵۲۹	۱۳۷۸۱۰

منبع: سازمان بازارچه مرزی استان خراسان جنوبی، ۱۳۹۱

در نهایت می توان اذعان کرد که بازارچه مرزی ماهیرود با توجه به رشد قابل توجه در چند سال گذشته جزء بهترین و موفقترین بازارچه ها در استان بوده است که به گفته الهی مسئول بازارچه مرزی ماهیرود در مصاحبه با نگارنده مقام اول را در سال ۹۰ در داشتن بیشترین صادرات در سطح کشور به خود اختصاص داده است. با این نتایج می توان گفت در استان های محروم مرزی مثل خراسان جنوبی یکی از بهترین راهبرد های آمایشی در این مناطق ایجاد و فعالیت بازارچه های مرزی است؛ که امکان برقراری ارتباط سالم و مستمر تجاری با کشورهای همسایه، ایجاد رونق اقتصادی، بالابردن ضریب امنیتی مرزهای یک کشور، شکوفایی استعداد های محلی و ایجاد و گسترش مشاغل مولد را فراهم می کند. همچنین از کارکردهای دیگر که می توان برای این بازارچه ها متصور شد: جلوگیری از قاچاق کالا و مواد مخدر و مهاجرت مرزنشینان به شهرها و هم چنین بالابردن ضریب امنیت در مرزها می باشد. ضمن اینکه تاسیس و فعالیت بازارچه های مرزی خود دارای اثرات و بازتاب سیاسی فضایی فراوانی نیز در منطقه می باشد. احداث راه آسفالت به بازارچه و بهبود خطوط حمل و نقل، ساخت مراکز و انبار های تجاری و توسعه خدمات شهری از قبیل و برق و تلفن و.. از اثرات ایجاد و فعالیت این بازارچه ها می باشد. در بین این بازارچه ها که فعالیت و

صادرات آن قابل توجه است بازارچه مرزی ماهیرود سربیشه است که که بازتاب های سیاسی و فضایی قابل قبولی را به ارمغان آورده است. تا قبل از احداث بازارچه بخش درج یکی از محروم ترین و پر مهاجر ترین نقطه استان بود که با احداث این بازارچه واشتغال زایی از محرومیت این بخش کاسته و از سیل مهاجرت آن به شهر های دیگر کاسته است. از طرفی با فعالیت این بازارچه منطقه مرزی سربیشه از امنیت خوب و قابل قبولی برخوردار شده است که به گفته فرماندهان هنگ مرزی سربیشه تعداد پرونده های قاچاق این نقطه مرزی کاهش عجیبی داشته است. این گسترش امنیت منطقه مدیون دید دو سویه به مناطق مرزی (روابط متقابل توسعه و امنیت) است. که در این منطقه مرزی نگاه صرف امنیتی صورت نگرفته است بلکه به کارکردهای ارتباطی و تجاری و قابلیت های اقتصادی آن توجه شده است. با توجه به اهمیت داشتن این پدیده ها در مناطق مرزی لازم است تا مسئولان و سیاستمداران در جهت رونق هرچه بیشتر آن با کمک بخش خصوصی در این امر مهم گام بردارند.

پیشنهادات و راهکارها:

- ۱- یکطرفه بودن این بازارچه های از مهمترین چالش های پیش رو است؛ دوطرفه شدن بازارچه های مرزی باید در اولویت های سازمان بازارچه های مرزی استان قرار بگیرد.
- ۲- تسهیل سرمایه گذاری های بخش خصوصی در بازارچه ها در راستای اصل ۴۴ قانون اساسی صورت گیرد.
- ۳- در بازارچه مرزی ماهیرود جهت مقابله با باد های ۱۲۰ روزه تداپیری از قبیل: نصب توربین برق (تبدیل تهدید به فرصت) استحکام سازی سوله ها، بادشکن، و... اندشید تا سالانه هزینه های زیادی بابت تعمیر سقف سوله ها هدر نرود.
- ۴- کالاهای صادراتی ترجیحا محصول صنایع و تولیدات خود استان باشد نه بیشتر تولیدات خارج استان تا به توسعه و آبادانی خود استان منجر شود.
- ۵- تعداد پیله وران ایرانی نسبت به افغانستان خیلی کم است باید سیاست های تشویقی و حمایتی از سوی دولت در نظر گرفته شود تا اشتغال زایی بیشتری در این بازارچه ها گاصورت بگیرد.
- ۶- زیر ساخت های لازم از قبیل آسفالت نمودن محوطه بازارچه، ساخت مجتمع های خدماتی رفاهی و ... در جهت گسترش تجارت بازارچه فراهم شود.

منابع و مأخذ:

- ۱- اداره کل مقررات صادرات و واردات وزارت بازرگانی کشور (۱۳۸۵)؛ مقررات صادرات و واردات؛ تهران: نشر بازرگانی
- ۲- اداره کل مقررات صادرات و واردات وزارت بازرگانی کشور (۱۳۸۰)؛ مقررات صادرات و واردات؛ تهران: نشر بازرگانی
- ۳- آیین نامه بازارچه های مرزی (۱۳۷۱)؛ وزارت بازرگانی معاونت برنامه ریزی و بررسی های اقتصادی.
- ۴- برزرگان حسینعلی، ریاسی، مهدی (۱۳۹۱)؛ جغرافیای استان خراسان جنوبی؛ تهران: وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی
- ۵- پرسکات، جی (۱۳۵۸)، گرایش های تازه در جغرافیای سیاسی-ترجمه دره میر حیدر، دانشگاه تهران
- ۶- پیربوداقی، یوسف، (۱۳۷۹)، بررسی عملکرد بازارچه مرزی سرو، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزد اسلامی . واحد علوم و تحقیقات
- ۷- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۷۹)؛ مبانی مطالعات سیاسی- اجتماعی؛ قم: سازمان حوزه ها و مدارس علمیه خارج از کشور، جلد اول
- ۸- درایسدل، و جerald اچ بلیک (۱۳۷۴)؛ جغرافیای سیاسی خاورمیانه و شمال آفریقا؛ ترجمه دره میر حیدر؛ تهران: انتشارات دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه
- ۹- رحیمی، حسن (۱۳۸۱)؛ بازتاب فضایی تحول کارکرد مرز جلفا؛ پایان نامه کارشناسی ارشد، جغرافیای سیاسی؛ دانشگاه تربیت مدرس

همایش ملی خراسان جنوبی، نظم و امنیت

۱۳۹۲ - دانشگاه بیرجند

National Congress on South Khorasan, Discipline and Security (SKDS-2013)

- ۱۰- ریاست جمهوری (۱۳۸۷)؛ کارگروه تحولات اقتصادی، گزارش پشتیبان طرح تحول اقتصادی در نظام گمرک؛ گزارش شماره ۴ ویرایش اول، دبیرخانه کارگروه تحولات اقتصادی
- ۱۱- زرقانی، سید هادی (۱۳۸۶)؛ مقدمه ای بر شناخت مرزهای بین المللی با تأکید بر کارکرد امنیتی- انتظامی مرزها؛ تهران: دانشگاه علوم انتظامی ناجا معاونت پژوهش
- ۱۲- زرقانی، سید هادی (۱۳۸۶)، عوامل ژئوپولیتیکی مؤثر بر نقش و کارکرد مرزها با تأکید بر مرزهای ایران، فصلنامه ژئوپولیتیک- سال سوم، شماره دوم.
- ۱۳- زرقانی، سید هادی، صباح مهدی زاد، هادی اعظمی، (۱۳۹۱)، تحلیل بازتاب های سیاسی- فضایی بازارچه های مرزی. نمونه موردی. بازارچه مرزی باشماق میوان. مدرس علوم انسانی، دوره شانزدهم، شماره ۱
- ۱۴- عبدی، عرفان (۱۳۸۸)؛ تحلیل اثرات توسعه ای بازارچه های مرزی بر نواحی روستایی پیرامون؛ تهران دانشگاه تربیت مدرس
- ۱۵- عندلیب، علیرضا (۱۳۸۰)، نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران؛ تهران: دانشکده فرماندهی و ستاد پاسداران انقلاب اسلامی
- ۱۶- فخرفاطمی، علی اکبر (۱۳۸۳)؛ نقش بازارچه های مرزی در تثبیت جمعیت و توسعه روستایی؛ پایان نامه کارشناسی ارشد، جغرافیای سیاسی، تهران: دانشگاه شهید بهشتی
- ۱۷- محمدی، حمید رضا، فخر فاطمی، علی اکبر (۱۳۸۴)، نقش بازارچه های مرزی در توسعه فضایی مناطق مرزی؛ فصلنامه علمی- پژوهشی ژئوپولیتیک سال اول، شماره اول پاییز- انتشارات انجمن ژئوپولیتیک ایران
- ۱۸- محمودی، علی (۱۳۸۴)؛ ساختار مبادلات بازارچه های مرزی و نقش آن در بازرگانی و اقتصاد مناطق مرز نشین؛ انتشارات موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی
- ۱۹- مجتهدزاده، پیروز (۱۳۷۹)؛ خلیج فارس، کشورها و مرزها؛ تهران: انتشارات عطائی
- ۲۰- مراتب، مریم (۱۳۸۴)؛ نگاهی به منطقه آزاد ارس، استانداری آذربایجان غربی
- ۲۱- معتمد نژاد، کاظم (۱۳۴۸)؛ جغرافیای سیاسی، تهران، دانشگاه تهران، انتشارات دانشکده حقوق و علوم سیاسی
- ۲۲- مصاحبه با آقای الهی مدیر بازارچه مرزی ماهیرو، آبان ۹۱
- ۲۳- مصاحبه با آقای حسین پور فرماندار سربیشه آبان ۹۱
- ۲۴- مصاحبه با جناب سرهنگ رفیعی فرمانده کل مرزبانی استان خراسان جنوبی، آبان ۹۱

۲۵- Dwivedi, R.L. (1990), fundamentals of political Geography; Chaitanya Publishing house

۲۶- Taylor, P. & Flit, C. (2000), political Geography; England: Prentice Hall

سایت ها:

۲۷- <http://fa.tpo.ir>

۲۸- www.bazar.sko.ir

۲۹- www.Aftab.ir